

کامپتوسورس camptosaurus سوسمار خم شونده

تاکنون چندین نمونه بسیار خوب از کامپتوسورس در سنین مختلف بدست آمده است: از بچه‌های کوچک تا نمونه‌های بالغ ۴۰ سال پیش، دانشمندان تصور می‌کردند ردپاهای کرمان متعلق به چنین موجودی بوده است.

زمان زندگی: ژوراسیک بالایی (۱۵۵ تا ۱۵۰ میلیون سال پیش)

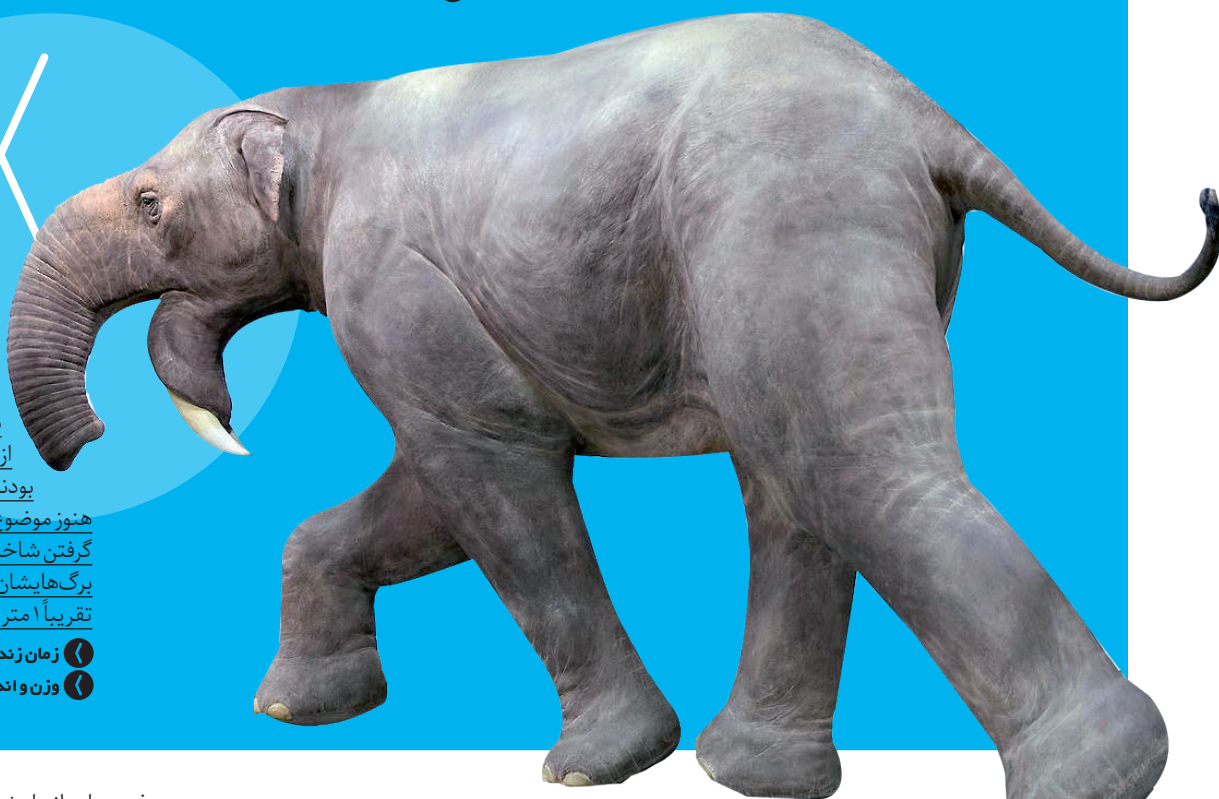
وزن و اندازه: ۵ تا ۷ متر از سر تا دم، وزن: کرگدن

دونوتریوم ژیگانتوم Dinotherium giganteum اجداد ماموت‌ها

دونوتریوم یا سهمگین دد نام یک سرده از تیره سهمگین ددان است. دانشمندانی که سهمگین دد را کشف کردند آن را چنین نامیدند، چون از اندازه عظیم، ظاهر عجیب و عاج‌های غیرعادی این جانور بهت زده شده بودند. سهمگین دد، با عاج‌هایی که از جلوی آرواره پایین به سمت پایین و عقب خمیده بودند، خویشاوند پستانک دندنان بود. کارکرد این عاج‌ها هنوز موضوع مناقشه است، اما این جانور احتمالاً از آن‌ها برای گرفتن شاخه‌ها و پایین کشیدن آن‌ها و دسترسی آسان‌تر به برگ‌هایشان استفاده می‌کرده است. جمجمه عظیم سهمگین دد تقریباً ۱ متر طول داشته است.

زمان زندگی: ۷ تا ۱۰ میلیون سال پیش

وزن و اندازه: حدود ۱۴ تن کمی بزرگ‌تر از فیل‌های آفریقایی امروزی

• رد پای دایناسورها در ایران

سال ۱۳۵۰ دو زمین‌شناس ایرانی که در اطراف کرمان به جست‌وجوهای زمین‌شناسی مشغول بودند، توانستند نخستین مدرک قطعی مبنی بر زندگی دایناسورها در ایران را کشف کنند؛ ردپاهای سه انگشتی بسیار زیبایی که پس از ساعت‌ها پیاده‌روی در دره نیزار، در مقابل چشمان این جویندگان سخت‌کوش ظاهر شدند. همین کشف کافی بود تا بسیاری از دانشمندان زمین‌شناس و جانورشناس خارجی که در آن سال‌ها در ایران مشغول گشت و گذار بودند، به این رد پای تازه کشف شده سری بزنند. سرانجام دانشمند فرانسوی با بازدید از ردپاها در گزارش‌های رسمی سازمان زمین‌شناسی ایران مقاله‌ای منتشر کرد و آن ردپاها را متعلق به اورنیتومیدهای متوسط مثل کامپتوسورس دانست.

به جز این کشف مهم، یک رد پای سه انگشتی هم در منطقه البرز مرکزی توسط زمین‌شناسی ایرانی به نام آقای دکتر نوگل سادات گزارش شده که احتمالاً قدمت آن به اندازه ردپاهای کرمان بوده است. این رد پای سه انگشتی مشخصاً به یک دایناسور گوشت‌خوار بزرگ تعلق داشته است. در سال ۱۳۸۱ دکتر مجید میرزایی عطاآبادی - که در آن زمان دانشجوی زمین‌شناسی بود - گروهی اکتشافی تشکیل داد تا پس از سه دهه دوباره به کرمان و جاهای دیگر ایران بروند و آثار دره نیزار را از نزدیک بررسی کنند و در مناطق دیگر به جست‌وجوی سنگواره دایناسورها بپردازند. به جز مجید میرزایی، محمد پورباغبان و نگارنده - که در آن زمان دانشجویان زمین‌شناسی و جانورشناسی بودیم - نیز چکش‌های زمین‌شناسی خود را به دست گرفتیم و همراه زمین‌شناسان سازمان زمین‌شناسی کرمان به کوهستان‌های کرمان رفتیم. البته دو دیرینه‌شناس خارجی به نام‌های الکساندر کلنر و فابیو مارکو دالوکیا هم این گروه را همراهی کردند. کلنر یکی از دانشجویان جانورشناس خود را که متخصص آماده‌سازی سنگواره‌ها بود، به همراه آورده بود تا اگر سنگواره‌ای پیدا شد، سخت‌ترین قسمت کار یعنی بیرون کشیدن استخوان‌های شکننده و ظریف دایناسورها از میان ماسه سنگ‌های سخت به

دست فردی ماهر انجام شود. این جانورشناس و سنگواره‌شناس ماهر هم الدر دپائولا سیلوا نام داشت. محمدپورباغبان افتخار کشف مهم‌ترین یافته گروه را از آن خود کرد. زمانی که گروه مشغول بررسی تک تک صخره‌های کوچک و بزرگ و سرخ رنگ منطقه بود، یک نقطه بسیار کوچک و روشن آبی رنگ در زمینه سرخ توجه او را جلب کرد. نمی‌شد فهمید این نقطه آبی رنگ واقعاً چه چیزی می‌تواند باشد. بنابراین گروه صخره را از کوه جدا کرد تا به اردوگاه منتقل کند. الدر تقریباً تمام روز بعد را با چندین بسته چسب قطره‌ای و ابزارهای بسیار ظریف به این صخره مرموز اختصاص داد. پس از ساعت‌ها عرق ریختن در زیر آفتاب گرم شهر یور، این سنگواره ۱۵۰ میلیون ساله از دل سنگ بیرون آمد. دندان‌های ظریف لبه این دندان نشان می‌دهد صاحبش دایناسوری گوشت‌خوار بوده است.

• دره نیزار، مسیر رفت و آمد دایناسورها

آثاری که در کرمان کشف شده‌اند تنها ردپاهای منفرد نیستند بلکه دربرگیرنده چند قدم از یک مسیر عبورند. این طرحی است که در گزارش سازمان زمین‌شناسی در سال ۱۳۵۰ از دو تخته سنگ اصلی حاوی ردپاها ترسیم شده است. از فاصله میان ردپاها و اندازه‌های آن‌ها می‌توان حدس زد تروپوی تقریباً سه چهار متری، مشغول قدم زدن در ساحل آرام اطراف مرداب بوده است! پس از عبور این حیوان، ردپاها دست نخورده باقی مانده‌اند و به تدریج روی آن‌ها را رسوباتی متفاوت پوشانده است. سپس همه آن‌ها برای مدتی حدود ۱۵۰ تا ۱۷۰ میلیون سال زیر فشارهای شدید به سنگ تبدیل شده و پس از چین‌خوردگی‌های لایه‌های رسوبی و تخریب لایه‌های رویی، دوباره این ردپاها نمایان شده‌اند. متأسفانه سرانجام این ردپاها به دست افراد ناآگاه تخریب شد.

ردپایی که در کرمان شناسایی شده و احتمالاً مربوط به ژوراسیک بالایی است، حاوی چند اثر پای دو انگشتی است. چنین آثاری مشخصاً مربوط به داینونیکوسورها هستند. داینونیکوسورها گروهی از دایناسورهای شکارچی پرنده‌مانند با شاه‌پرهای بلند روی دست‌ها (بال‌ها) و پاها خود بودند؛ البته زیر

سال ۱۳۵۰ دو زمین‌شناس ایرانی که در اطراف کرمان به جست‌وجوهای زمین‌شناسی مشغول بودند، توانستند نخستین مدرک قطعی مبنی بر زندگی دایناسورها در ایران را کشف کنند